

QISHLOQ XO'JALIGIDA IQTISODIY KONTSENTRATSIYANING ROLI

Xurramov Eshmamat Xudoyberdievich

*Termiz davlat universiteti "Biznesni boshqarish va statistika" kafedrası
katta o'qituvchisi*

Izoh: *Maqolada qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining ixtisoslashuvi va kontsentratsiyasining nazariy masalalari ko'rib chiqilib, o'simlikchilik va chorvachilik yalpi mahsulotining uzoq dinamikasi keltirilib, qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqarishining umumiy va tuzilmasi o'rganilgan.*

Qishloq xo'jaligi korxonalarida ixtisoslashtirish va konsentratsiyani takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari belgilab berildi.

Kalit so'zlar: *Ixtisoslashuv, kontsentratsiya, qishloq xo'jaligi, yalpi mahsulot, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, mehnat taqsimoti.*

KIRISH

Qishloq xo'jaligining ixtisoslashuvi ijtimoiy mehnat taqsimotining shakllaridan biri bo'lib, u ma'lum bir mintaqa yoki iqtisodiyot uchun asosiy bo'lgan va eng katta ulushni egallagan qishloq xo'jaligi mahsulotining ma'lum bir turini olish uchun ma'muriy-xo'jalik birliklarining ishlab chiqarish yo'nalishini tavsiflaydi. ishlab chiqarishning umumiy hajmida.

Ijtimoiy mehnat taqsimoti jarayoni ishlab chiqaruvchi kuchlarning o'sishi bilan bog'liq. Qishloq xo'jaligining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, kolxoz va sovxozlarni qishloq xo'jaligi texnikasi va asbob-uskunalari, mineral o'g'itlar va omuxta yem bilan ta'minlashni ko'paytirish, fan va texnika yutuqlaridan foydalanish, ishchilarning kasb mahoratini oshirish. , shuningdek, jamiyat ishlab

chiqaruvchi kuchlarining boshqa barcha elementlarining rivojlanishi va ishlatilishi iqtisodiy asos yaratadi. qishloq xo'jaligida mehnat taqsimotini yanada kuchaytirish, uni ixtisoslashtirish va konsentratsiya sur'atlarini tezlashtirish.

Ijtimoiy mehnat taqsimoti jarayoni xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarida, jumladan, qishloq xo'jaligida ham sodir bo'ladi. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi iqtisodiy va tabiiy takror ishlab chiqarish jarayonlarining qonuniyatlarini aks ettiruvchi, u yoki bu sohada ijtimoiy mehnat taqsimoti darajasiga ta'sir qiluvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining o'ziga xos xususiyati shundaki, bu sohada odam, bir tomondan, mashina sanoat ishlab chiqarishi bilan, ikkinchi tomondan, tuproq va tirik organizmlar bilan shug'ullanadi. Shuning uchun qishloq xo'jaligida mehnat taqsimoti sanoatda sodir bo'lganidek chuqur sodir bo'lishi mumkin emas, bu erda ma'lum turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishda mehnat taqsimoti bilan birga texnologik jarayonlarda, ishlab chiqarishda mehnat taqsimoti mavjud.

Qishloq xo'jaligi zonasi yoki alohida korxonaning ixtisoslashuvi asosiy tarmoqni aniqlash va uning ustuvor rivojlanishi uchun sharoit yaratishdan iborat. U ishlab chiqarish yo'nalishini tavsiflaydi va zona yoki iqtisodiyotning tarmoq tuzilishini belgilaydi.

Aksariyat qishloq xo'jaligi korxonalarida ishlab chiqarishni oqilona tashkil etish o'simlikchilikning bir yoki ikkita asosiy tarmog'i va bir yoki ikkita chorvachilik, bir qator

qo'shimcha va yordamchi tarmoqlar bilan uyg'unlashgan holda ixtisoslashgan holda amalga oshiriladi.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini ixtisoslashtirishning o'ziga xos xususiyatlari har bir xo'jalik barcha tarmoqlarga ega bo'lishi, barcha ekinlarni ekish va ma'lum tabiiy va iqtisodiy sharoitlarda mumkin bo'lgan barcha turdagi chorva mollarini ko'paytirishni anglatmaydi. Ko'p sonli tarmoqlar muqarrar ravishda ularning maydalanishiga olib keladi, ishlab chiqarishning konsentratsiya darajasini pasaytiradi, bu esa boshqaruv samaradorligiga salbiy ta'sir qiladi.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini oqilona ixtisoslashtirishning iqtisodiy ahamiyati shundan iboratki, u asosiy ishlab chiqarish vositasi -

yerdan yanada samarali foydalanish uchun sharoit yaratadi. Shu asosda o'simlik va chorvachilik mahsulotlari miqdorini ko'paytirish va sifatini

yaxshilash qishloq xo'jaligining asosiy vazifasi hisoblanadi. Ixtisoslashtirish qishloq mehnat resurslaridan foydalanishni yanada yaxshilash

uchun keng imkoniyatlar ochib beradi, qishloq xo'jaligi va chorvachilik xodimlarining kasbiy tuzilmasini sezilarli darajada o'zgartiradi,

kadrlarning malakasi va ixtisosligini oshiradi, bu esa pirovardida qishloq xo'jaligi mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ixtisoslashtirish - kapital qo'yilmalar va asosiy fondlardan foydalanish samaradorligini oshirish, fan-texnika taraqqiyoti yutuqlari va ilg'or

tajribani joriy etishning hal qiluvchi sharti; shuningdek, intensiv texnologiyalarni ishlab chiqarishga kiritadi. Ixtisoslashgan holda tannarxni

pasaytirish va ishlab chiqarish rentabelligini oshirishga erishiladi.

Iqtisodiy fan va amaliyotda ixtisoslashuv ob'ektiga qarab quyidagi ixtisoslashtirish shakllari ajratiladi: zonal, xo'jaliklararo, xo'jalik

ichidagi va tarmoq ichidagi. Mintaqaviy ixtisoslashuv - mintaqa, respublika, viloyat, ma'muriy rayon qishloq xo'jaligining ishlab

chiqarish yo'nalishi. U asosiy, qo'shimcha va yordamchi tarmoqlarning tarkibini, ularning kombinatsiyasini va miqdoriy nisbatini

tavsiflaydi.

Zonaviy ixtisoslashuv qishloq xo'jaligining hududiy taqsimlanishini aks ettiradi. Iqtisodiy ixtisoslashuv u yoki bu iqtisodiyot tomonidan qanday asosiy

tovar mahsulot ishlab chiqarilishini ko'rsatadi, har bir korxonaning ishlab chiqarish qiyofasini belgilaydi. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini xo'jaliklarda

ixtisoslashtirishning mohiyati tarmoqlarni oqilona taqsimlash va xo'jalik bo'linmalari tomonidan muayyan turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish,

ularning o'ziga xos sharoitlarini hisobga olishdan iborat. Xo'jalik ichidagi ixtisoslashuv bilan har bir bo'lim, xo'jalik, brigada bir yoki bir necha turdagi

mahsulot ishlab chiqarishga yoki ishlab chiqarish jarayonining bir bosqichiga ixtisoslashgan.

Texnologik asosda tarmoq va tarmoq ichidagi ixtisosliklar ajratiladi. Qishloq xo'jaligi korxonasi tayyor mahsulot ishlab chiqarishgacha

bo'lgan butun texnologik siklni bajaradigan ixtisoslashuv tarmoq ixtisoslashuvi deyiladi. Tarmoq ichidagi ixtisoslashuv texnologik

siklni taqsimlash va turli korxonalariga alohida bosqichlarni belgilashga asoslangan. Shu bilan birga, har bir xo'jalik ishlab

chiqarishning butun tugallangan tsiklini amalga oshirmaydi, balki ma'lum bir individual bosqichni amalga oshirishga ixtisoslashgan.

Tarmoq ichidagi ixtisoslashuv bir iqtisodiyot doirasida ham sodir bo'lishi mumkin, bunda mahsulot olishning alohida bosqichlari turli ichki iqtisodiy birliklarda amalga oshiriladi.

Qishloq xo'jaligi korxonasining ixtisoslashuvini tavsiflovchi asosiy iqtisodiy ko'rsatkich - bu tovar qishloq xo'jaligi mahsulotlari tarkibi

va birinchi navbatda, ixtisoslashuv darajasini aks ettiruvchi asosiy tarmoq mahsulotining ulushi. Tovar tarmoqlari qancha kam bo'lsa,

ixtisoslashuv darajasi shunchalik yuqori bo'ladi, demak, ishlab chiqarishni tashkil etish va samaradorligi shunchalik mukammal bo'ladi.

Iqtisodiyotning ixtisoslashuvi ma'lum darajada tovar darajasi, qishloq xo'jaligining 100 gektariga tovar mahsuloti hajmi,

sanoat tarmoqlari soni, yalpi mahsulot, asosiy fondlar va kapital qo'yilmalar tarkibi, ekilgan ekinlar tarkibi bilan tavsiflanadi.

hududlar, chorva mollari, shuningdek, qishloq xo'jaligi erlarining 100 gektariga chorva mollarining zichligi. Xo'jalik ichidagi

bo'linmalarining ixtisoslashuv ko'rsatkichi qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti tarkibi hisoblanadi.

Ishlab chiqarishning konsentratsiyasi fan-texnika taraqqiyotining in'ikosidir. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining

konsentratsiyasini kuchaytirish tarmoqda ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni yanada rivojlantirish va uning iqtisodiy

samaradorligini oshirishning eng muhim sharti va shartidir.

Ishlab chiqarish konsentratsiyasida yirik ishlab chiqarishning mayda ishlab chiqarishdan ustunligi iqtisodiy qonunining amal qilishi

namoyon bo'ladi. Bu qonunga ko'ra yirik ishlab chiqarish kichik ishlab chiqarishlarga nisbatan katta texnik va iqtisodiy afzalliklarga

ega.

Qishloq xo'jaligida konsentratsiyaning moddiy asosini fan-texnika taraqqiyoti natijasida ishlab chiqaruvchi kuchlarni doimiy ravishda takomillashtirish

tashkil etadi. Mashinalar va qo'l mehnati mavjud bo'lmaganda ishlab chiqarishning konsentratsiyasi juda cheklangan. Mashinalarning paydo bo'lishi va

shu asosda ishlab chiqarish texnologiyasi murakkablashib borishi bilan bir korxonada ko'proq ishlab chiqarish vositalari, mehnat va mahsulot ishlab

chiqarishni jamlash orqali yirik ishlab chiqarishni tashkil etishning ob'ektiv ehtiyoji paydo bo'ladi.

Biroq yirik ishlab chiqarishning kichik ishlab chiqarishdan ustunligi cheksiz emas, uning chegarasi bor. O'ta murakkabligi va

ob'ektiv tabiiy, iqtisodiy, texnik, tarixiy va boshqa ishlab chiqarish omillariga bog'liqligi bilan ajralib turadigan qishloq

xo'jaligida yirik ishlab chiqarishning mayda ishlab chiqarishdan ustunligi qonunining namoyon bo'lishi, bundan tashqari, mutlaq emas.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini kontsentratsiyalash ikki yo'nalishda: korxonada va xo'jaliklararo kooperatsiya va yuqori ixtisoslashgan fermer

xo'jaliklarini tashkil etish orqali amalga oshiriladi. Birinchi holda, qishloq xo'jaligining alohida tarmoqlarini ishlab chiqarish bo'linmalarida yoki ushbu

tarmoq uchun eng qulay sharoitlarga ega bo'lgan hududlarda jamlanganligi sababli keng miqyosda olib borish uchun qulay moddiy-texnikaviy

sharoitlar yaratiladi. Ikkinchi holda, ishlab chiqarish kontsentratsiyasini oshirish qishloq xo'jaligida alohida korxonalar o'rtasida mehnat taqsimotini

yanada chuqurlashtirish yoki qishloq xo'jaligining ayrim mahsulotlarini ishlab chiqarishda bir qator fermer xo'jaliklarining kooperatsiyasi asosida amalga oshiriladi.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini kontsentratsiyalash jarayoni barqaror amalga oshirilmogda. Ishlab chiqaruvchi kuchlar rivojlanishining har bir

darajasi va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini tashkil etish uning o'ziga xos hajmiga va fermer xo'jaliklariga mos keladi. Shu sababli, qishloq xo'jaligi

korxonalarining oqilona hajmini belgilash muammosi dolzarbligicha qolmogda. Qishloq xo'jaligidagi fermer xo'jaliklari, tarmoq va xo'jalik

bo'linmalarining oqilona o'lchamlari ma'lum bir ixtisoslashuv va intensivlik, ishlab chiqarishni mexanizatsiyalashning erishilgan darajasi va mehnat

resurslarining mavjudligi, barcha ishlab chiqarish omillarining eng samarali kombinatsiyasini va ulardan foydalanishni ta'minlaydigan miqdorlardir. eng

kam mehnat sarfi bilan er maydoni birligiga maksimal mahsulot olish.

Qishloq xo'jaligini ixtisoslashtirishning asosiy maqsadi - ma'lum bir hududda (fermer xo'jaligida) uni eng kam xarajat bilan ishlab

chiqarish imkonini beradigan eng qulay tabiiy-iqtisodiy sharoitlar mavjud bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni muntazam ravishda oshirish.

O'z-o'zidan ma'lumki, qishloq xo'jaligining har qanday mahsulot ishlab chiqarishga ixtisoslashuvi istisno etmaydi, aksincha, aholining yer,

moddiy va mehnat resurslaridan to'liqroq va oqilona foydalanish maqsadida boshqa tarmoqlar bilan muayyan uyg'unlik va uyg'unlikni

nazarda tutadi. iqtisodiyot. Sanoatda bo'lgani kabi qishloq xo'jaligida ham ishlab chiqaruvchi kuchlarning o'sishi mahsulot ishlab

chiqarishning kontsentratsiyasi va ixtisoslashuvi asosida ijtimoiy mehnat taqsimotini belgilaydi. Shu bilan birga, ixtisoslashuvning tabiati va

chuqurligi yerga asoslangan va ishlab chiqarishning mavsumiy xususiyatiga ega bo'lgan sanoatning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq

o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Bir tomondan ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishi qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishning konsentratsiyasi uchun qulay shart-sharoit yaratsa, ikkinchi tomondan, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining o'zi ham unda turli tarmoqlarning uyg'unligini taqozo etadi. Bunda, ya'ni qaramaqarshiliklarning birligida, bir tomondan, ishlab chiqarish kuchlarini birlashtirish zarurati, ikkinchi tomondan, ishlab chiqarish kuchlarining ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish uchun korxonalaridagi tarmoqlar sonini qisqartirish talablari sabab bo'ladi. Har bir iqtisodiyotda ishlab chiqarishning konsentratsiya darajasi, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga ixtisoslashuvning rivojlanish dialektikasi yotadi.

ADABIYOTLAR:

- [1] Agrar iqtisodiyot / Darslik. Ed. Dan. Professor Malysh MN - Sankt-Peterburg: "Lan", 2002 y.
- [2] Adjiev AM, Kantaev IA Dog'iston vinochilik sanoatini qayta tiklash asoslari // Rossiyaning uzumlari va vinolari. № 1, 1997 yil, 2-4-betlar.
- [3] Aliev R.Z., Aliev MR. Uzumchilik va vinochilik raqobatbardoshligining davlat-huquqiy va texnologik muammolari. //Vinochilik va uzumchilik. № 2, 2006 yil
- [4] Egorov EA XXI asrda bog'dorchilik va uzumchilikni rivojlantirishni ilmiy ta'minlashning tashkiliy-iqtisodiy muammolari.//Rossiyaning uzum va vinosi. Maxsus nashr.-M., 2000, 1-4-betlar.
- [5] Shimoliy Kavkazda uzum va vino mahsulotlari ishlab chiqarish bo'yicha zonal ixtisoslashuv.//Uzumchilik va vinochilik. № 5, 2004 y.

©